

YÜKLEMİNİN TÜRÜNE GÖRE CÜMLELER

1. İSİM CÜMLESİ

İsim veya isim soylu sözcüklerin “idi, imiş, ise veya dir” ek fiillerini alarak yüklem görevini üstlenmiş cümlelerdir.

Nasıl Bulunur? cümlenin yüklemi tespit edilir. İsimler “-mek, -mak” mastar

ekini alamayan sözcükler olduklarından fiillerden bu yönüyle ayrılırlar. Yüklemi isim veya isim soylu olan sözcükte mutlaka ek fiil bulunur.

NOT:

Yüklem isim ve isim soylu sayılan sıfat, zamir, edat, fiilimsi gibi sözcüklerden meydana geldiğinde cümle yüklemine göre “isim cümlesi” sayılmaktadır.

- Seninle görüşmemizi sağlayan kişi **Hasan’dır.** (özel isim)
- Bu beton yığnında bize nefes veren tek şey **ağaçlardı.** (cins isim)
- Karşı rakip, geçen senenin en başarılı **takımıymış.** (topluluk ismi)
- Doğum günüm için yaptığın pasta çok **lezzetliydi.** (sıfat)

- Yıllardır üzerine titreyerek çizdiği resim **buymuş.** (işaret zamiri)
- Hayatımda aldığım en değerli hediye **sendin** bana. (kişi zamiri)
- O, fikirleriyle herkesi etkileyebilen **biridir.** (belgisiz zamir)
- **Kimdi** bu yolu kapatan? **Neydi** derdi? (soru zamiri)
- Sana edebileceğim yardım buraya **kadarmış.** (edat)

2. FİİL CÜMLESİ

Yüklemi haber/tasarlama kipleri ve şahıs eklerinden herhangi biri ile çekimlenmiş olan cümlelerdir.

Nasıl Bulunur? Cümlenin yüklemi tespit edilir. Fiiller “-mek, -mak” mastar ekini alabilen sözcükler olduklarından cümlenin yüklemine köküne bu mastar eklerinden uygun olanı getirilip yüklem fiil olup olmadığı tespit edilir. Ayrıca sözcükte kip eki ve şahıs eki var mı yok mu buna bakılarak da cümlenin fiil cümlesi olup olmadığını rahatlıkla görebilirsiniz.

- *Tezgahtaki çatlak kavunları daha ucuza almak **istedik.**
- *Kendine harika bir yol arkadaşı **bulmuşsun!**
- *Yarını düşlerken bugünden olabileceğimi tahmin **etmemiştim.**
- *Yolun karşısındaki kaldırıma **uzanıverdim.**
- *Kimse burada olan biteni **açıklayamamıştı.**
- *Spor yaparak belinizi bir beden **inceltebilirsiniz.**
- *Hayalini gerçekleştirmek için gecesini gündüzüne **katıyor.**

UYARI: Fiilimsilerin yüklem olduğu cümleler fiil cümlesi değil, isim cümlesi olarak kabul edilir.

Çünkü eylemsiler; fiile benzeyen, fakat fiilden isim yapma ekleri olarak artık “isim” soylu olan sözcüklerdir. Eylemsiler, ek fiil (idi, imiş, ise, dir) eklerini alarak cümlede yüklem görevini üstlenebilirler.

En büyük hayali biriktirdiği para ile dünyayı **dolaşmaktı.** (İsim fiil)

En çok yanılan, az kitap okuyup çok söz **söyleyendir.** (Sıfat fiil)

Bana olan sevgisi **ölürcesineymiş.** (Zarf fiil)

ANLAMINA GÖRE CÜMLELER

1-OLUMLU CÜMLE

Olumlu cümleler, yüklemde belirtilen yargının meydana geldiğini, gerçekleştiğini, olumlu yönde sonuçlandığını ya da sonuçlanacağını, söz konusu olan kavramın mevcut olduğunu ifade eden cümlelerdir. Olumlu cümlelerin yükleminde olumsuzluk eki ya da “yok, değil” gibi olumsuzluk ifade eden sözcükler **genellikle yer almaz.**

* Bankadaki birikimi ile babasına son model bir araba aldı.

* Herkesin yüzünde bayram neşesi vardı.

* Takip edildiğini anlayınca hızlı hızlı yürümeye başladı.

NOT: Bazı cümleler, yüklemde ya da herhangi bir ögesinde olumsuzluk bildiren bir ek veya sözcük bulundurduğu halde anlamca yargının gerçekleştiğini, olumlu yönde olduğunu kasteder.

Bu tip cümlelere “**biçimce olumsuz, anlamca olumlu**”, cümleler diyebiliriz. Buradaki “biçim” kelimesi, cümlenin kuruluş yönünü, yapısını, şeklini karşılamaktadır.

Boğazın manzarası hoşuma git**medi değil.** (hoşuma gitti)

Onun arkamdan konuştuğundan haberim **yok değil.** (haberim var)

Senin bu tavırlarına kız**mı**yor **değilim.** (kızıyorum)

Hayattaki beklentilerime ulaş**ma**yacağı mı sanıyorsun? (ulaşacağım)

NOT: Cümlede belirtilen durum veya davranış çirkin, rahatsız edici ya da uygunsuz bir anlama gelen sözcüklerden oluşsa bile, cümledeki yargı meydana gelmişse bu cümle olumlu bir cümledir.

* Göz göre göre ona yalan söylüyorsun. (Yalan söylemek= Olumsuz bir durum ancak söyleme eylemi gerçekleştiği için cümle olumludur.)

* Bir araya geldiklerinde arkamdan konuşuyorlarmış. (arkadan konuşmak)

* Bu adam geçen sene de yırsızlık yapmıştı. (hırsızlık)

* Her geçen gün daha da kötü oluyorum. (kötü)

2-OLUMSUZ CÜMLE

Olumsuz cümleler, yüklemde belirtilen yargının meydana gelmediğini, gerçekleşmediğini, olumsuz yönde sonuçlandığını ya da sonuçlanacağını, sözü edilen kavramın mevcut olmadığını ifade eden cümlelerdir. Olumsuz cümlelerin yüklemde genellikle olumsuzluk bildiren “-ma, -me, -maz, -mez” eki veya “yok, değil” gibi olumsuzluk ifade eden sözcükler yer alır.

Deprem vurduğu bu şehirde artık uzun uzun binalar yok.

Herkesle aynı şeyleri düşünecek değilim.

Bakma onun böyle sitemli konuştuğuna.

Bir daha kapıyı çalmadan içeri girmeyin.

Aldığın kazak sıcak suda yıkanmaz.

Bazı şeylerin önüne geçemezsiniz.

NOT: Bazı cümleler, olumsuzluk bildiren ek ya da sözcük almadığı halde, anlam bakımından yargının gerçekleşmediğini, gerçekleşmeyeceğini, sözü edilen kavramın bulunmadığını kasteder.

Böyle cümlelere de “biçimce olumlu, anlamca olumsuz” cümleler denilmektedir.

Bu söylediğin de laf mı şimdi. (laf değil)

Ne sen Leyla’sın ne de ben Mecnun. (Sen Leyla değilsin, ben de Mecnun değilim)

Kim sever bu kadar tatsız çorbayı! (**kimse sevmez**)

Verilen işleri zamanında bitireceğini mi sanıyorsunuz? (**bitiremez**)

Duyduklarım karşısında artık sana nasıl güvenebilirim? (**güvenemem**)

Bu soğukta kabansız dışarı çıkılır mı hiç! (**çıkılmaz**)

Sorunlara çözüm bulabilecek kadar donanımlı biri ne gezer! (**donanımlı biri yok**)

3. SORU CÜMLESİ

Soru cümleleri, merak edilen bir durumu, bilgiyi veya giderilmek istenen bir kuşkuyu, soru anlamı olan çeşitli sözcükler yardımıyla öğrenmeyi amaçlayan; ya da bu soru sözcükleri yardımıyla bir isteği bir duyguyu anlatan cümlelerdir.

Soru cümlelerindeki soru anlamı “mi soru edatı”, “soru sıfatı”, “soru zamiri” ve “soru zarfı” ile sağlanır ve bu soru sözcükleri, cümledeki herhangi bir ögeyi bulmak için kullanılabilir.

Soru edatı: “mı, mi, mu, mü”

Soru sıfatı: “nasıl, hangi, kaç, kaçınıcı, kaçar, kaçta kaç, ne, ne kadar,”

Soru zamiri: “kim, kimi, kime, kimde, kimden,

ne, neyi, neye, neyde, neyden,

nere, nereyi, nereye, nereden, nereden

kaçı, kaçımız, kaçınız,

kimler, neler, hangisi, hangileri, hangimiz”

Soru zarfı: “nasıl, niçin, neden, niye, ne, ne zaman, ne kadar”

a-Gerçek Soru Cümlesi:

Cevap almak amacı taşıyan soru cümleleridir.

* Bu insanlar **nereden** geliyor? Cevap:

* Ankara’dan (Soru anlamı zamirle sağlanmış)

* İzne ayrıldıktan sonra seni aradı **mi**? Cevap: Aramadı

Hangi yoldan gideceksiniz? Cevap: Bu yoldan

b-Sözde Soru Cümlesi:

Kuruluşuna göre soru soruyormuş gibi görünen; ancak cümledeki soru sözcüğüne rağmen herhangi bir cevap beklemeyen, cevabı kendi içinde gizli olan soru cümleleridir. Bu cümleler, vurgu/tonlamanın da yardımıyla bir duyguyu anlatmak için kullanılır.

* Ocağı söndürdüm **mü** acaba? (kuşku)

* Bir kahve daha alabilir **miyim**? (rica)

* Senin gibi bir insanı **kim** reddeder? (şaşkınlık, övgü)

* Bu kadar kolay soruyu **nasıl** çözemedim? (üzüntü)

* Doğum gününü hiç unutmur **muym**? (kesinlik)

* Olayların böyle elişebileceğini **niçin** düşünemedim? (pişmanlık)

* Benim onca zorluğu nasıl aştığımı **nereden** bileceksiniz? (....)

* Hırsızlık **mi**? Ben **mi** yapmışım? (bilmezden gelme, karşı çıkma)

* O kadar uzaklara açılmaya **ne** gerek var?

4-EMİR CÜMLESİ

Emir cümleleri, bir eylemin yapılmasını veya yapılmamasını “buyruk, komut, talimat, ferman” şeklinde ifade eden cümlelerdir. Emir cümlelerinin yüklemi “**emir kipi**” ile çekimlenmiş fiilden oluşur. Ancak bazen, vurgu/tonlama yardımıyla farklı kiplere de emir anlamı yüklenebilmektedir.

* Oku.

* Ben gelene kadar yemeği **hazırlasın**.

* Kovaya su **doldur** ve hemen arabayı **yık**.

* Saat 12'den önce evden **çık**mayın.

* Ben gelmeden bilgisayarını **aç**.

* Bundan sonra ablanın kalbini **kırmayacaksın**.

5-ÜNLEM CÜMLESİ

Vurgu/tonlamanın en yoğun kullanıldığı cümle çeşitleridir. Ünlem cümleleri, “sevinç, üzüntü, korku, şaşkınlık, acıma, kızgınlık, hüznün, hayıflanma, coşkunluk, tehdit vb.” duyguları vurgu/tonlama ve bazı kelimelerin de yardımıyla etkili şekilde ifade etmeye yarayan cümlelerdir. Ünlem cümlelerinin sonuna ünlem işareti konulur.

* Neydi o ses öyle!

* Harika bir fikir geldi aklıma!

* Off yine başıma ağrı girdi!

* Hey inşaat alanına dikkat et!

* Eyvah babam da gelecekmiş!

* Ne kadar da güzel bir bebek bu!

* Oraya gitmene izin vermiyorum!

* İmdat! Düşüyorum!

YÜKLEMİNİN YERİNE GÖRE CÜMLELER

Cümlede, normal şartlarda yüklem bulunması gereken yer, cümlenin sonudur. Fakat bazen, şiir mısralarında, günlük konuşma cümlelerinde veya üslup özelliği olarak yüklem yeri değişebilmektedir.

1-KURALLI (DÜZ) CÜMLE

Türkçenin cümle yapısında özne başta, tümleçler ortada, yüklem ise sondadır. Bu sebeple yüklemi sonda olan cümlelere “**kurallı cümle**” ya da diğer bir ifadeyle “**düz cümle**” denilmektedir.

- * Masasının üzerindeki bütün kitapları rafa **kaldırdı**.
- * Bir gün hayallerine ulaşacağına **inanıyorum**.
- * Onun yalnızlığına **yürek dayanmaz**.
- * Saçlarımı her gün farklı şekilde taramaktan **keyif alıyorum**.
- * Leyla, **gecenin en zarif isimlerindendi**.

2-DEVRİK CÜMLE

Yüklemi sonda değil, başta veya ortada olan cümlelerdir. Başka bir ifadeyle yüklemi özne veya tümleçlerden önce gelen cümleler “**devrik**” cümlelerdir. (Devrik cümlelerin öğelerini kolaylıkla bulabilmek için cümleyi kurallı cümleye çevirmeniz işinizi kolaylaştıracaktır.)

- * Heyecandan daha sınava girmeden **unuttum** bütün bildiklerimi.
- * Günü geldiğinde **anlayacaksın** ne demek istediğimi.
- * **Geçmez günlerimin sessiz avuntusudur** avuçlarımdaki busen.
- * Bir dost **gerek** beni bu diyardan alıp götürecektir.

YAPISINA GÖRE CÜMLELER

1-BASİT CÜMLE

Tek bir durumu, tek bir duyguyu düşünceyi, tek bir yargıyı anlatan ve bunu da tek bir yüklem ile sağlayan cümlelere “**basit cümle**” denir. Basit cümlelerde **yüklem haricinde** şunlar yer almaz:

* İkinci bir yüklem (ek fiil ya da kip ekleriyle çekimlenmiş bir sözcük)

* Fiilimsi

* ki bağlacı

* “-se, -sa” şart kipi ile çekimlenmiş sözcük

* Yarın hava daha güzel **olacakmış**.

* Meydandaki kuru kalabalık bizi iyiden iyiye **bunalttı**.

* Güzelim saçları genç yaşta **döküldü**.

* Bu hafta sonu için günü birlik bir gezi **planladık**.

ÖNEMLİ UYARI: Basit cümle demek “kısa cümle” demek değildir. Yukarıda belirttiğimiz

kriterlere uygun uzun cümleler de basit cümle olarak nitelendirilir.

* Caddenin bitimindeki marangozda, semtin en yaşlı esnafı Hasan Amca büyük bir azimle işini yapıyordu. **(Basit cümle)**

* Fabrika atıkları, kanalizasyon suları ve kimyasal atıklar, akarsuların ve göllerin kirliliği ile birlikte çok sayıda sağlık sorununu da beraberinde getirmektedir. **(Basit cümle)**

2-BİRLEŞİK CÜMLE

İçinde birden fazla yüklemi olan, dolayısıyla birden fazla yargı taşıyan cümlelere birleşik cümle denir. Bu cümleler, genişik birleşik, **ki’li** birleşik, iç içe birleşik yapıda olabilir. Şartlı cümleler de birleşik cümle olarak kabul edilmektedir.

1. Girişik Birleşik Cümle

* İçinde fiilimsi türünden bir sözcük (isim fiil, sıfat fiil, zarf fiil) bulunan cümleler

“girişik birleşik cümle” olarak isimlendirilmiştir.

* Fiilimsinin bulunduğu söz öbeği yan cümlecik, asıl yüklemnin bulunduğu bölüm ise temel cümle olur.

* Cümlede ne kadar eylemsi varsa o kadar yan cümlecik bulunur.

* Üç yaşına gelince / okumayı öğrenmişti.

Yan C. (Zarf Fiil Eki) Temel C.

(Yan cümle, temel cümlelerin zarf tümleci görevinde kullanılmıştır)

* Bu olaya kayıtsız kalan insan / merhamet duygusunu yitirmiştir.

Yan C. (Sıfat Fiil Eki) Temel C.

(Yan cümle, temel cümlelerin öznesi görevinde kullanılmıştır)

* Onca yıldan sonra bizleri terk edişine / anlam veremiyordum.

Yan C. (İsim Fiil Eki) Temel C.

(Yan cümle, temel cümlelerin dolaylı tümleci görevinde kullanılmıştır)

2. Ki 'li Birleşik Cümle

Kendisinden önce gelen temel cümle ile kendisinden sonra gelen yan cümleyi birbirine

bağlayan “ki” bağlacıyla oluşturulmuş cümlelerdir. Bu tür cümlelerde bulunan “ki”, Farsçadan

Türkçeye geçen bir “ki” bağlacıdır. Bu nedenle bu tür cümleler Türkçenin yapısına tam olarak

uygun değildir. Aşağıdaki örneklerde temel cümlelerin “ki” bağlacından önce, yan cümlelerin ise

sonra kullanıldığını görebilirsiniz.

* Biliyorum ki pişman olacaksın.

Temel C. / Yan C.

Pişman olacağını biliyorum. (Türkçe cümle yapısına uygun hali)

* Duydum ki unutmuşsun gözlerimin rengini.

Temel C. /

Yan C.

Gözlerimin rengini unuttuğunu duydum. (Türkçe cümle yapısına uygun hali)

* İtiraf etmeliyim ki ona hiç bir zaman doğruları söyleyemedim.

Temel C. / Yan C.

Ona hiç bir zaman doğruları söylemediğimi itiraf etmeliyim. (Türkçe cümle yapısına uygun hali)

3-SIRALI CÜMLE

Birden fazla tamamlanmış cümlelerin anlamsal bir bütünlük içinde sıralanarak

oluşturulduğu cümlelerdir. Aralarındaki anlam ilişkisi, ortak cümle, ortak kip, şahıs ekleri vb

unsurlarla pekiştirilir. Sıralı cümleler, birbirinden **virgül (,) veya noktalı virgüle (;)** ayrılır.

NOT: Sıralı cümlelerin bir bölümünde ögelerinden en az birisi ortak olan cümleler yer alırken,

bir bölümünde ise ögelerinden hiçbiri ortak değildir. Ortaklığı bulunan cümlelere **“bağımlı sıralı**

cümle”, ortaklığı bulunmayan cümlelere ise **“bağımsız sıralı cümle”** adı verilmektedir.

3. İç İçe Birleşik Cümle

İki cümlelerin iç içe geçmesiyle oluşmuş cümlelerdir, başka bir deyişle bir cümlelerin, başka

bir cümle içinde yer aldığı cümlelere **“iç**

içe

birleşik

cümle” denir. Tek başına bir yargıya

sahip olan temel cümle ile onun ögesi konumundaki başka bir yargıya sahip cümle iç içe

geçerek bu tür cümleleri oluşturur. İç içe birleşik cümlelerde temel cümlenin yüklemi

genellikle “**demek, sanmak, zannetmek, farz etmek, bilmek, görmek, görünmek, düşünmek**”

fiillerinin çekimli şeklidir.

* Birazdan geliyorum, **dedi**.

Yan C. Temel C.

* Adalet her zaman eşitlik demek değildir, **diye belirtti**.

Yan C. Temel C.

* Ben bu iş birazdan biter **diye düşünüyordum**.

Yan C. Temel C.

* **Atatürk**, “Yurtta sulh, cihanda sulh” **ilkesini benimsemiştir**.

Yan C. Temel C.

4. Şartlı Birleşik Cümle

-se, -sa şart eki almış cümlelerin, temel cümleyi çeşitli açılardan tamamladığı cümle çeşididir.

Bu tür cümlelerde yan cümle zarf görevindedir.

* Hava sıcak olursa **camları açarız**.

Yan C. Temel C.

* Adalet

olmazsa huzur olmaz.

Yan C.

Temel C.

* Elindekilerin kıymetini bilmez**se** **çabucak kaybeder**.

Yan C. Temel C.

* Bu kadar hızlı gider**sek** **kaza yapabiliriz**.

Yan C.

Temel C.

* Acı ne

kadar

büyükse, sabır da o kadar büyüktür.

Yan C. Temel C.

Doktor geldi efendimiz; yatağınıza bekliyorlar. (Bağımlı Sıralı Cümle)

1. cümle: Doktor geldi efendimiz. (kim geldi = doktor)

2.cümle: Yatağınıza bekliyorlar. (kim bekliyor = doktor)

Ortak Öge: Özne (Doktor)

* Ben çalışıyordum, o eğleniyordu. (Bağımsız Sıralı Cümle)

1. cümle: Ben çalışıyordum.

2.cümle: O eğleniyordu

Ortak Öge: –

* **Annesi** buraya kadar geldi, oğlunu sordu. (Bağımlı Sıralı Cümle – Ortak Öge Özne)

* **Bu albümü** Türkiye’de çıkardı, sattı. (Bağımlı Sıralı Cümle – Ortak Öge Nesne)

* **Murat** her pazartesi bize gelir, perşembe dönerdi. (Bağımlı Sıralı Cümle – Ortak Öge Özne)

* **Bu ihtiyar teyzeyi** herkes sever ve sayardı. (Bağımlı Sıralı Cümle – Ortak Öge Belirtili Nesne)

* **Karadenizin** havası güzel, suyu güzel, doğası yemyeşil. (Bağımlı Sıralı Cümle – Tamlayan)

* Koridorda dört kişi vardı; biri, bize doğru yaklaştı. (Bağımsız Sıralı Cümle)

* Gel demesi kolay; git demesi zordur. (Bağımsız Sıralı Cümle)

4. BAĞLI CÜMLE

İki veya daha fazla cümlelerin “**ile, ve, ama, fakat, lakin, çünkü, meğer, veya, halbuki**” gibi bağlaçlarla birbirine bağlandığı cümlelerdir. Bu tür cümleler birbirlerine anlamca bağlı olsalar da yüklemeleri, özneleri ya da diğer öğeleri farklılık gösterebilir. Tıpkı sıralı cümlelerdeki gibi unsurlarının biri veya birden fazlası ortak olarak kullanılan bağlı cümleler bulunduğu gibi, hiçbir unsuru ortak olmayan bağlı cümleler de vardır.

ÖNEMLİ: Bağlı cümle ile sıralı cümle arasındaki fark, cümleleri ayırırken kullanılan unsurlardır.

Bağlı cümlelerde bağlaçlar, sıralı cümlelerde ise virgül veya noktalı virgül kullanılır.

- * Manzara **güzeldi ve** hemen fotoğraf makinemi **kaptım**.
- * Kitaplarla arası iyi değil **sanıyordum, meğer tam bir kitap kurduymuş**.
- * Dışarı çıkarken montunu **almalısın; çünkü** yağmur **yağacak**.
- * Ölmek kaderde **var lâkin** vatandan ayrılışın ızdırabı **zor**.
- * Bana ne diller **döktü meğerse** hepsi **yalanmış**
- * Anası böyle **söyledi gene** de gidip kocasına **söyledi**.

CÜMLENİN ÖGELERİ

Bir duygu, düşünce veya durumu tam olarak anlatan sözcük ya da söz

öbeklerine **cümle** denir.

NOT: Bir cümle için en önemli şart, kip ve şahıs bildiren bir unsurun

bulunmasıdır. Yani eğer cümle içinde herhangi bir söz, haber veya dilek kiplerinden herhangi

biriyle çekimli halde bulunuyorsa o, bir yargı bildiriyor demektir. Yargı bildirmek ise cümle

olmanın en önemli koşuludur. Şahıs bildirmek, cümle olmak için her zaman gerekli değildir.

CÜMLENİN ÖGELERİ:

Sözcüklerin cümle içindeki görevlerine **cümle ögesi** denir. Ögeler temel ve yardımcı ögeler olmak üzere ikiye ayrılır.

UYARI: Cümlelerin ögeleri bulunurken ‘**YÖNTem**’ kuralı uygulanmalıdır. Yani bir cümlede sırasıyla: yüklem, özne, nesne ve diğer tümleçler bulunmalıdır.

UYARI: Cümlelerin ögeleri bulunurken sorular kesinlikle yükleme sorulmalıdır ve ‘**neyin, kimin**’ sorularının hiçbir ögeyi buldurmadığı unutulmamalıdır

TEMEL ÖGELER

1. YÜKLEM:

Cümlede anlatılan iş, olay, duygu, düşünce ya da yargıyı içeren temel ögeye ‘‘yüklem’’ denir.

Yüklemler kip , şahıs ve ek fiille çekimlenmiş ögelerdir.

UYARI: Yüklemi bulmak için sorulabilecek herhangi bir soru yoktur. Çünkü yüklem bir cümlede soru sorulan kısımdır.

UYARI: Yüklemi olmadan hiçbir cümle tam bir yargı bildirmez ve eksik kalır.

UYARI: Yüklem dahil tüm ögeler bir sözcükten oluşabileceği gibi birden çok sözcükten de meydana gelebilir. Çünkü ikilemeler, tamlamalar, deyimler, yan cümlecikler ve birleşik fiiller bölünemez.

UYARI: Yüklem her zaman cümlelerin sonunda olmayabilir. (Yüklemi doğru bulmak için devrik cümleler kurallı cümle haline getirilmelidir.)

UYARI: Yüklem, fiil kökü ise kip ve şahıs ekleriyle isimse ek fiille çekimlenerek yüklem olmuştur.

ÖRNEKLER

*Serkan, bugün Giresun'dan bize gelecekmiş.

*Ali, akıllı zeki ve çok başarılı bir öğrencidir. (Yüklem sıfat tamlamasından oluşmuş)

1. Temel ögeler:

A)Yüklem

B) Özne

2. Yardımcı ögeler:

A)Nesne: **a.** Belirtili nesne, **b.** Belirtisiz nesne

B) Tümleçler: **a.** Dolaylı tümleç (Yer *Tamlayıcısı*),

b. Zarf tümleci, Edat tümleci

Onu bulana kadar akla karayı seçtik. (Yüklem deyimden oluşmuş.)

* Kadın, çocuğunu çok merak ediyordu. (Yüklem birleşik fiilden oluşmuş)

*Ondan alacağım para ceketin cebindeymiş. (Yüklem isim tamlaması.)

*Gülmezdi yüzüm sen gelmeseydin.

NOT: Yükleme söylenmemiş ama hissettirilen cümlelere eksilteli cümle denir.

Örnek: herkeste bir korku, bir telaş

2) ÖZNE:

Bir cümlede işi yapan öge özne olarak adlandırılır. ‘Özne yükleme sorulan ‘kim ve ne?’ ya

da ‘olan ne , yapan kim?’ gibi sorulara cevap verir.

Yahya Kemal güzel şiirler **yazmıştır.**

UYARI: Özne, gerçek özne, gizli özne ve sözde söz de özne olmak üzere üçe ayrılır.

Gerçek Özne :

Yüklemin bildirdiği yargıyı yapan ögenin cümledekullanılmasıyla oluşan öznedir.

Zeynep, soruları hızlıca çözerek öğretmenine teslim etti. Çözen kim ? Zeynep(gerçek özne)

Gizli Özne:

Cümlede açıkça bulunmayan özneye "**gizli özne**" denir. Gizli öznenin kim ya da ne olduğu yüklem sonundaki kişi ekinden anlaşılır.

Bakakalırım, giden geminin ardından. (Gizli Ö. Ben)

Sözde Özne :

Bazı cümlelerde işi yapan belli değildir. Bu cümlelerde işten etkilenen öge **sözde özne** kabul edilir.

Hahlar, bin bir emekle dokundu.

YARDIMCI ÖGELER

NESNE

Bir cümlede öznenin yaptığı işten etkilenen ögedir. İkiye ayrılır.

A. Belirtili Nesne:

Bir cümlede yükleme sorulan “ neyi, kimi ” sorularına cevap veren ögedir.

Annem beni çok seviyor. (**Kimi seviyor ?**)

Ali, sınıfı temizledi. (**Neyi temizledi ?**)

B. Belirtisiz Nesne:

Cümlede özneyi bulduktan sonra yükleme sorulan ‘ne’ sorusuna cevap verir.

Adam, çuval taşıyordu. (**Adam, ne taşıyordu ?**)

Hayatımda ilk defa bir aslan gördüm. (**Ben, ne gördüm ?**)

UYARI:

Belirtili nesne daima ismin Belirtme (-i hali) hal ekini alır. Belirtisiz nesne ise daima yalın haldedir.

TÜMLEÇLER

Yer Tamlayıcısı (Dolaylı Tümleç) :

"-e, - de, -den" eklerini alarak cümlelerin,

dolayısıyla yüklem anlamını, "fiilin, çıkma (uzaklaşma), bulunma ve yönelme (yaklaşma)

bakımlarından ilgili olduğu yer" yönünden tamamlayan ögedir.

KİMe? NEYe? NEREYe?

KİMde? NEYde? NEREde?

KİMden? NEYden? NEREden?

NOT: Dolaylı tümleç olan sözcükte de ‘e, de, den’ ekleri bulunmalıdır. (‘e’ cümlede ‘a’ ya dönüşebilir.)

Kalemim sınıfta kaldı. (**Nerede kaldı ?**)

Yarın beraber pikniğe gideceğiz. (**Nereye gideceğiz ?**)

Konak, çamurlu ve bozuk bir yolun sağında kurulmuştu. (**Nerede kurulmuştu ?**)

Annesinin doğum gününde kendisine aldığı bisikletten düştü. (**Nereden düştü ?**)

Bu olayları sana anlatamadım. (**Kime anlatamadım?**)

UYARI: Yön bildiren sözcükler “ -e, -de, -den” eki alırsa dolaylı tümleç almazsa zarf olurlar.

Çocuk hızla aşağı indi.

(**Nereye sorusuna cevap verdiği halde “-e, -de, -den” eklerini almadığı için zarftır.**

Çocuk aşağıya indi.

(**Nereye sorusuna cevap verdiği ve ismin “-e, -de, -den” eklerini aldığı için yer tamlayıcısıdır.)**

Onu görünce içeri kaçtı.

(**Nereye sorusuna cevap verdiği halde ismin “ e, de, den hal eklerini almadığı için zarftır.)**

Onu görünce içeriye kaçtı.

(**Nereye sorusuna cevap verdiği ve ismin “-e, -de, -den” eklerini aldığı için yer tamlayıcısıdır.)**

Zarf Tümleci (Belirteç) :

Yüklemin anlamını zaman, durum, yön, miktar, tarz, vasıta,

şart, sebep, birliktelik yönlerinden tamamlayan kelimeler ve kelime gruplarıdır.

UYARI: Zarf tümlecini bulmak için yükleme “ne zaman, nasıl, niçin, niye, neden, ne kadar, ne

şekilde“ne ile, ne için, kiminle, kimin için?” soruları sorulur.

Annem etleri güzelce parçaladı.. (**Nasıl parçaladı?**)

Beni ağlattığı için gözlerim şişti. (**Niçin şişti?**)

Anlatılanları sessizce dinledik. (**Nasıl dinledik?**)

Yaralı hastaneye ambulansla götürüldü . (**Ne ile götürüldü?**)

Seni sevdiği için gitmedi. (**Ne için gitmedi?**)

Bu araştırmayı arkadaşıyla yapmış. (**Kiminle yapmış?**)

2.FİİLDE ÇATI

Fiillerin özneye ve nesneye göre aldıkları durumlara ve gösterdikleri özelliklere

ÇATI denir.

Not: Çatı konusu fiillerle ilgilidir. Yüklemi isim olan cümlelerde çatı aranmaz.

Fiilde çatı konusunu anlaşılabilmesi için için **“cümlelerin öğeleri, fiiller ve ekler”** konularını

iyi öğrenilmiş olması gerekir. Peki neden özellikle bu konular? Çünkü “fiilde çatı” konusu ile

ilgili sorularda;

1. İlk olarak cümledeki yüklem bulunmakta,
2. Daha sonra bu yüklem fiil olup olmadığı tespit edilmekte,
3. Yüklem fiil olduğu anlaşıldıktan sonra bu eylemin cümledeki özne ve nesne ile olan ilişkisi incelenmekte,
4. Bunu incelerken de ayrıca fiilin içinde bulunan bazı ekler de göz önünde bulundurulmaktadır.

Fiilde çatı konusu iki grupta incelenir.

A. NESNESİNE GÖRE ÇATI

1- Geçişli Fiiller:

Nesne alabilen fiillere **“Geçişli Fiiller”** denir. Yüklem **“ne, neyi, kimi”** sorularına cevap verir.

Aramak (**Onu aramak, olur**)

Biçmek

Bulmak

Sormak

Anlatmamak

Oyalamak

Bütün şiirlerini bu kitapta **toplamış**.

Artık bu konuyu düşünmek **istemiyorum**.

Anneme onu çok sevdiğimi **söyledim**.

A- Nesnesine Göre Çatılar:

1- Geçişli Fiiller

2- Geçişsiz Filer

3- Oldurgan Fiiller

4- Ettirger Fiiller

B- Öznesine Göre Çatılar

1- Etken Fiiller

2- Edilgen Fiiller

3- Dönüslü Fiiller

4- İşteş Fiiller

2- Geçişsiz Fiiller:

Nesne almaya fiiller “**Geçişsiz Fiiller**”denir. Yükleme “**ne, neyi kimi**” sorularına cevap vermez.

uyumak (**onu uyumak, olmaz**)

acımak

kalmak

yetişmek

susmak

yatmak

Haberi alınca çok **üzüldük**.

İki saat kadar **dinlendiler**.

Bütün gün yattı, artık **kalksın**.

3- Oldurgan Fiiller:

Geçişsiz fiillerin “-r, -t, -dır” ekleriyle geçişli duruma getirilmesidir.

Geçişsiz / Geçişli (Oldurgan)

Durmak- durdurmak

Susmak- susturmak

Uçmak- uçurmak

Uyumak- uyutmak

Anlattığı fıkralara herkes güldü. (Geçişsiz)

Anlattığı fıkra ile herkesi güldürdü. (Oldurgan)

4- Ettirgen Fiiller

Geçişli bir fiil “-r, -t, -dır” eklerinden birini alarak geçişlilik derecesinin artırılmasıdır. Bu

fiillerde işi başkasına yaptırma anlamı vardır.

Son gün çocuklara şiir okuttu.

Yeni gelen gruba çevreyi gezdirdi.

Okula gitmeden önce çocuğa şurup içireceksin.

Uyarı: Ettirgen ve Oldurgan fiilleri birbirinden ayırırken aldıkları “-r, -t, -dır” ekleri

çıkarılır ve geride kalan kısmın geçişli olup olmadığına bakılır.

B. ÖZNESİNE GÖRE ÇATI

1- Etken Fiiller:

Öznesi “**gerçek özne**” olan fiiller etken fiillerdir.

Ahu sabaha kadar uyumadı.

Serkan programı hazırlamış.

Soruyu sana soracağının bilemezdim. (gizli özne de gerçek öznedir)

2- Edilgen Fiiller:

Öznesi “**sözde özne**” olan fiiller edilgen fiillerdir. Edilgen fiillerin yüklemi her

zaman **-n ve -l** eklerini almalıdır.

gidilmek

taşınmak

yazılmak

okunmak

Biberler kurutulmak için ipe dizildi.

Bozulan yemekler çöpe atıldı.

3- Dönüştü Fiiller

Yüklemde bildirilen işi yapan özne aynı zamanda yapılan işten etkileniyorsa bu

durumdaki fiil dönüştü çatılıdır. Dönüştü fiillerin hem öznesi hem de nesnesi olduğu için

etken – geçişli fiillerdir.

Fiil kök ve gövdesine getirilen **-n ve -l** ekleriyle dönüştü çatılı fiiller yapılır.

Üzülmek

eğilmek

kırılmak

sevinmek

Teyzem düğün için günlerce **hazırlandı**.

Söylenenlere çok **kırıldı**.

İki sene önce Konya'ya **taşındı**.

Not: Dönüşlü fiillerin öznesi gerçek öznedir, edilgen fiillerin ise sözde öznedir.

4- İşteş Fiiller

Fiil tabanına “-ş, -ış, -iş, -uş, -üş,” eklerinin getirilmesiyle oluşturulur. İşteş fiillerde bir işin birden çok özne tarafından birlikte ya da karşılıklı olarak yapıldıkları anlamı vardır.

Kuşlar uçuşuyor.

Çocuklar pastanın karşısına üşüştüler.

Yıllardır haberleşmedik.